

Värikkäät kertomukset Rovaniemen talojen asukkaista kaipaavat tarkennuksia

Rovaniemen historia vuoteen 1721-teoksessa on Matti Enbusken kirjoittama osuus ”Ankarat ajat 1630-luvulta isoonvihaan”. Sen yhtenä alaotsikkona on ”Kyläkuntien asukkaat jokivarren maisemassa”, jossa käsitellään sivuilla 253–261 Rovaniemen asujamista.

Hannin talosta

Rovaniemen historia -kirjassa (s.255). Hannin talon kertomusta sekoittavat saman nimiset isät ja pojat Hannu Hannunpoika Hanni eli Hemmi. Vanhemman Hannu Hannunpoika oli Hannin isännöitsijä kesti pitkään - vuosien 1618–1648 ajan.^{1,2} Hänen jälkeensä taloa hallitsi leskensä vuosina 1649–74. Talon kirjoilla oli vuonna 1653 kaksi poikaa ja vuosina 1655–57 yksi poika sekä vuonna 1663 tytär.^{3,4,5}

Talon vanha leskiemäntä lienee kuollut ennen vuotta 1675, sillä tarkastusmaakirja paljastaa, että taloa hallitsi Hannu Hannin puoliso.⁶ Saman vuoden henkikirja mukaan Rovaniemellä oli kinnin puolisona Elina Pekantytär. Sotaväkeen joutuneen Hannin isännän Hannu Hannunpojan oletettiin kuolleen. Hänen leskenään pidetty puolisonsa **Elina Pekantytär**, oli kihlautumisaikeissa papin luvalla Matti Matinpoika Törmäsen kanssa. Kirkkoherra sai selville, että Elinan puoliso Hannu Hannunp. Hanni olikin elossa Bohusissa Ruotsin armeijan joukoissa. Tapahtumia jouduttiin puimaan Kemin käräjillä vuonna 1679, kun lapsikin oli jo ehtinyt syntyä kihloihin aikoneille.⁷ Molemmat osapuolet tuomittiin sekä sakkoihin, että kirkkorangaistukseen, eivätkä he päässeet kihloihin. Elina asui vielä vuonna 1680 Hannin talossa, sillä hän maksoi talosta heinäveroa.⁸

Matti Matinpoika Törmäsen oli hakeutunut toisaalla uuteen suhteeseen Kaarina Hannuntyttären kanssa. Heitä molempia syytettiin sittemmin Kemin talvikäräjillä vuonna 1681 salavuoteudesta – tästäkin suhteesta oli syntynyt lapsi.⁹ Osapuolet eivät halunneet avioitua toistensa kanssa ja asia siirrettiin todistajien vuoksi seuraaville kesäkäräjille. Molemmille tuomittiin sekä sakkorangaistus että kirkkorangaistus.¹⁰ Elina Pekantytärestä tuli kuitenkin Matti Törmäsen puoliso, mutta vasta vuonna 1681.¹¹ Matti Matinpoika Törmäsen kuoli noin vuonna 1689.

Törmäsen talon leski Elina ja poikansa **Pekka Hanunpoika** pitivät Törmäsen taloa kahdestaan vuoden verran.¹² Pekan patronyyimi paljastaa hänen olleen Hannu Hannin jälkeläisen. Elina avioitui kolmannen kerralla Heikki Heikinpojan kanssa vuonna 1691, jolloin uusi puolisonsa sai sukunimekseen Törmäsen talon mukaan.¹³ **Heikki Heikinpoika Törmäsen** maksoi vuonna 1691 maaveron ja seuraavan vuonna kaikki talon verot.¹⁴ Ennen avioitumistaan Elinan kanssa Heikki Heikinpoika Halvari oli ollut luvattomassa suhteessa. Hän ja Kaarina Ollintytär jäivät kiinni salavuoteudesta, joka oli tapahtunut kesällä 1690. Osapuolet eivät

¹ Pohjanmaan voutikuntien tilejä - 4896 Pohjois-Pohjanmaan voutikunnan maakirja ja tilikirja 1614-1615, jakso 50, sivu 50

² Pohjanmaan läänin tilejä - 9128 Maakirja 1649: Tiedosto 250

³ Pohjanmaan läänin tilejä - 9136 Maakirja ja henkikirjat (1653-1653): Tiedosto 187

⁴ Mantalslängder 1642–1820 Västerbottens län, SE/RA/55203/55203.29/5 (1657) sivu 606, kuva 84

⁵ Pohjanmaan läänin tilejä - 9144 Tositekirja 1663: Tiedosto 297

⁶ Pohjanmaan läänin tilejä - 9165 Tarkastusmaakirja (1675: Tiedosto 65

⁷ P-Pohjanmaan ja Lapin historia III, P. Virrankoski (1973), s.639 ja I. Väätti (2021), Rovaniemen asutushistoria 1520–1660, s.257

⁸ Pohjanmaan läänin tilejä - 9179 Tositekirja 1680: Tiedosto 38

⁹ Pohjois-Pohjanmaan tuomiokunnan ren. tk - KO a:1 Vars.as.pk. 1681, jakso 64, sivu 116–117

¹⁰ Pohjois-Pohjanmaan tuomiokunnan ren. tk - KO a:1 Vars.as.pk. 1681, jakso 286, sivu 560–561

¹¹ Pohjanmaan läänin tilejä - 9182 Tositekirja 1681: Tiedosto 378

¹² Pohjanmaan läänin tilejä - 9204: 214 (1691)

¹³ Pohjanmaan läänin tilejä - 9207: 216 (1692)

¹⁴ Pohjanmaan läänin tilejä - 9202: 128 (1691)

halunneet avioitua keskenään, joten heidät molemmat tuomittiin Kemin talvikäräjillä vuonna 1691 kirkkorangaistukseen ja Heikki sai lisäksi sakkoja.¹⁵

Vuoden 1691 Kemin käräjillä kuultiin todistajana Elina Pekantytär Poikilaa Kirsti Matintytär Törmäsen jutussa.¹⁶ Rovaniemen kylässä oli tuolloin ainoastaan **Törmäsen talossa emäntänä Elina Pekantytär – Pulkamon talossa oli emäntänä Elina Matintytär**. Elina Pekantytären todistuksen mukaan käräjäjutun osapuolet olivat tavanneet hänen talossaan, joka lienee ollut Törmäsen talo, käräjäkirjauksen **Poikelan talon sijaan**. Tätä tulkintaa puoltaa myös se, että Kirsti oli syntyjään Törmäsen talosta, jonne hänen olisi ollut luontevaa pistäytyä käymään. Käräjäpöytäkirjan merkintä Elina Pekantytär Poikelasta lienee virheellinen kirjaus. Elina alkuperäisestä sukunimestä ei ole tietoa.

Pallarin talosta

Rovaniemen historia -kirjassa (s.265) on mainittu, että ”Pallarin isäntänä olisi vuonna 1713 Pekka Leinonen”. Kemihaaran kylän Pallarin talon asukkaana olivat vuosina 1713–1720 **Pekka Pallar ja vaimonsa Valpuri**.¹⁷ Pallarin talon isännäksi tuli Rovaniemen kylästä Pekka Hannunpoika Törmänen vuonna 1713. Hänen perheensä kohdalle Rovaniemen kinkerikuulustelukirjaan vuosilta 1721–1741 Kemihaaran kylässä on merkitty – moder Elinaa obiit., eli äitinsä kuoli Pallarin talossa. Vuonna 1731 kuolleen Elina Pekantytären omaiseksi on merkitty kuolleiden luetteloon Pekka Törmänen. Nämä merkinnät paljastavat, että Pekka Pallari oli lähtöisin Törmäsen talosta Rovaniemeltä. Talon edellinen isäntä oli Pekka Heikinpoika, joka joutui sotilaaksi tilan ajauduttua verohylyksi. Isänsä Heikki Heikinpojan sukunimeksi oli mainittu Leinonen hänen ylösottaessaan Pallarin tilan vuonna 1681.²¹

Törmäsen talosta

Rovaniemen historia -kirjassa (s.256) on mainittu, että Törmäsen isäntänä oli 1620-luvulta Hannu Matinpoika. Hänen jälkeensä isännäksi tuli Matti Hannunpoika, jonka poika Matti otti tilan viljelykseen uudelleen vuonna 1677¹⁷. Matista ja puolisostaan Elina Pekantytärestä on kerrottu edellä. Matin kuoltua Elina jäi Törmäsen taloon emännäksi. Hän avioitui vuonna 1691 Halvarin talon isännän Matti Heikinpojan veljen Heikki Heikinpojan kanssa, joka sai sukunimekseen Törmänen. Pariskunta muutti Maunun taloon vuonna 1699, jolloin Törmäsen talon isännäksi ryhtyi Elina poika Peer Hannunpoika Hanni eli Törmänen. Seuraavana vuonna Törmäsen taloon kirjattiin ”Henric Törmänen - afviken till Lappland” eli Heikki lähti Lapinmaahan ja Maunun taloon kirjattiin ”Henrick Maunu öda, brukas af Länsman”.

Rovaniemen historia -kirjassa s.258) kerrotaan, että ”Elina olisi avioitunut Heikki Heikinpoika Pulkamon kanssa ja kuollut 1690-luvun lopussa”. Pulkamossa oli isäntänä Heikki Ollinpoika, jonka puoliso oli Elina Matintytär. Törmäsen talon emäntä oli Elina Pekantytär, joka lähti vuonna 1701 puolisonsa perään Lapinmaahan eli Kuusamoon. Elina palasi Rovaniemelle vanhimman poikansa Pekka Hannunpoika Pallarin eli Törmäsen eli Hannin luokse, joten ilmeisesti puolisonsa Heikki oli kuollut Kuusamossa. Elina kuoli poikansa Pekan talossa vuonna 1731. Elinan ja Heikin poika Heikki Heikinpoika Törmänen (*s.n.1691 k.1764*) otti viljeltäväkseen Kuusamossa Ristilammen eli sittemmin Törmäsen tilan vuonna 1719. Hänen jälkeläisistään on versonut Kuusamon Törmästen sukukunta.

Rovaniemen historia -kirjassa on mainittu, että ”Törmäsen isännäksi tuli Pekka Heikinpoika”. Törmäsen isäntänä oli vuosina 1699–1711 Pekka **Hannunpoika** Hanni eli Törmänen, joka otti viljeltäväkseen Pallarin talon vuonna 1713.¹⁸ Törmäsen talon seuraavaksi isännäksi ryhtyi Antti Matinpoika Törmänen vuonna 1713.

¹⁵ Pohjois-Pohjanmaan tuomiokunnan ren. tk - KO a:11 Vars.as.pk. 1691: Tiedosto 96

¹⁶ Pohjois-Pohjanmaan tuomiokunnan ren tk. - KO a:11 Vars as.pk 1691, Kemi Socken, jakso 139, sivu 29–30

¹⁷ Pohjanmaan läänin tilejä – 9171: (1677) s.2

¹⁸ Pohjanmaan läänin tilejä - 9267: (1713) s.326

Maunun talosta

Maunun talon entinen asukas Erkki Ollinpoika ei ollut pystynyt pitämään taloa, joten se oli jäänyt veroautioksi. Vuonna 1699 Törmäsen talon kohdalla on **Hend. Törmänen** huomautuksella ”på Erik Maunus hemman” ja Maunun talon kohdalla on ”**Hend. Maunu** ja hust. Elin” huomautuksella ”vanha ja poissa” – eli sama merkintä kuin Törmäsen talossa.

Vuoden 1700 henkikirjassa Törmäsen talon kohdalla on mainittuna Henrik Törmänen huomautuksella ”af-viken till Lappland” eli Heikki oli häipynyt Lapinmaahan. Samana vuonna Maunun taloon on kirjattu Henrik Maunu eli Törmänen, mutta huomautuksen mukaan sitä viljeli jo pitäjän nimismies. Kymmenyluetteloon on Heikki Maunun kohdalle kirjattu huomautus - osädtt - eli pellot ovat kylvämättä eikä tilaa mainita savuluettelossa. Seuraavan vuoden maakirja paljastaa, että talon otti ylös eli viljelykseen vuonna 1701 kemihaaralainen Antti Matinpoika Anttila. Miksi Heikki lähti Maunun talosta Lapinmaahan? Heikillä ei liene ollut mahdollisuuksia saada Maunun taloa viljelykseen, kun sitä havitteli myös pitäjän nimismies, joten hän päätti lähteä Lapinmaahan.

Rovaniemen historia -kirjassa (s.258) Maunun talosta mainitaan, että nimismies Johan Wilmi olisi hankkinut Maunun talon viljelykseen yhdessä Antti Matinpoika Anttilan kanssa vuonna 1700. Johan Wilmi kuoli vuonna 1696, joten Maunun tilan viljelijänä oli vuonna 1700 Johan Wilmin vävy Kemin pitäjän silloinen nimismies Samuel Paldanius. Erkki Ollinpoika Maunun ¼ manttaalin autiotilan Korkalon kylässä otti viljelykseen vuonna 1701 Antti Matinpoika Anttila.¹⁹

Tarkennuksia Kemin pitäjän kärjäpöytäkirjojen tulkintoihin vuosilta 1692 ja 1694

Rovaniemen historia vuoteen 1721 (1996), sivut: 281, 355 ja 369 on kerrottu seuraavasti:

S. 281 - Juho (*Junkkara*) oli joutunut viinan kiroihin rypyskellen ja rällästäen hurjapäisenä yhdessä Halvarin Heikin kanssa kylänraitilla ja metsissä. Kirsti-emäntä tuntui kärsivän kovasti miehensä sortumisesta.

S. 355 - Korkalolainen Kirsti Matintytär valitti vuoden 1694 käräjillä, kuinka hänen miehensä Junkkaran Juho-isäntä oli mennyt mieleltään sekaisin aiheuttaen jatkuvasti vaikeuksia rypyskelyllään. Rypyskaverina oli Halvarin ukko.

S. 369 - Talvella 1692 Rovaniemen asukkaat tulivat valittamaan käräjille kahdesta mielenvikaisesta. Ojan eli Junkkaran Juhosta ja Rovaniemen kylän Heikki Heikinpojasta, että nämä häiriköivät humalassa Korkalossa. reuhaavat metsissä ja polttavat rakennuksia. Ihmiset eivät enää uskaltaneet liikkua yksin ilman turvaa. INGEVALD JUNKKARA – netissä: Juho Juhonpoika Junkkara eli Juoppo-Jussi menehtyi ilmeisesti keväällä 1696.

Tarkistetut käännökset kärjäpöytäkirjoista vuosilta 1692 ja 1694:

- Rovaniemen asukkaat valittivat vuoden 1692 käräjillä, että Jöns Jönsson Åja ja Heikki Heikinpoika reuhasivat humalassa ja lymyilivät metsissä. Asukkaat pelkäsivät, että jos miehiä ei saada kuriin laillisin keinoin, he voivat syyllistyä vielä vakavampiin rikoksiin kuten murhiin ja tulipalojen syyttämiseen tms.
- Junkkaran emäntä Kirsti Matintytär Sukula valitti talvikäräjillä 1694 sanoen: ”Jumala paratkoon hänen miehensä ei ole täydessä ymmärryksessä tehden siten heikkopäisyydessään paljon sellaista, joka voi olla sopimatonta.
- Kemin kesäkäräjillä vuonna 1696, mainitaan Kirsti Törmäsen jutun yhteydessä, että ”laskivat tyhjään hautaan ja laittoivat lautoja haudan päälle. Ilmeisesti hautaan ei ollut aikaisemmin haudattu ketään, vaan se oli tyhjä ja kuului Juntti Ojalle tulevaa tarvetta varten.

Kärjäpöytäkirjojen tarkistetut tulkinnat:

¹⁹ Pohjois-Pohjanmaan tuomiok. ren. tk. - KO a:22 Vars. as. pk. 1701, jakso 214, sivu 418-419

- miehet eivät polttaneet rakennuksia vaan kyläläiset pelkäsivät, että näin voisi tapahtua
- mitään ei palanut Korkalon kylällä
- käräjätutussa ei mainita Heikki Heikinpojan sukunimeä tai, että hän olisi ukko
- ei mainita juoppohulluutta, vaan että Kirstin mies Jöns ei ole täysin järjissään ja on heikkopäinen
- Kirsti ei rukoillut miehensä parantumista viinan kiroista, vaan sanoi: Jumala paratkoon...
- Jöns Oja eli Juntti Oja ei ollut kuollut vuonna 1696

